

В статті досліджено і систематизовано інформація про розвиток музично-педагогічного освіти в Україні в 60-х рр. ХХ ст. Обобщено досвід підготовки фахівців з вищою музично-педагогічною освітою на факультетах гуманітарного профілю, де в 50-х – 60-х роках випускники отримували дипломи філологів, істориків, географів з додатковою спеціалізацією вчителів музики і співу. Показано створення перших музично-педагогічних факультетів при педагогічних інститутах в різних регіонах України (Київ, Луганськ, Дрогобич, Одеса, Запоріжжя). На основі аналізу архівних документів виявлені основні напрями роботи по формуванню професорсько-викладацького складу спеціальних кафедр, організацію навчально-виховного процесу, створення художественних колективів, участь студентів в науково-дослідницькій роботі, проходження педагогічної практики в загальноосвітніх школах. Обґрунтовано значення концертно-виконавської і музично-просвітницької діяльності в професійно-педагогічному становленні майбутніх учителів музики і співу. Показано їх роль в підвищенні рівня музично-естетичного виховання дітей і молоді в середині минулого століття.

Ключові слова: музично-педагогічне освіта, музично-педагогічні факультети, педагогічні інститути, підготовка учителів музики і співу, організація навчально-виховного процесу.

Summary

Training of Teachers of Music and Singing in the System of Pedagogical Education of the 60-s of XX century **Cherkasov V.F.**

The article has analyzed and systematized the development of musical-pedagogical education in Ukraine in the 60-ies of XX century. It has summarized the experience of training of specialists with higher musical-pedagogical education at the faculties of Humanities, where the 1950's - 1960's graduates received diplomas of philologists, historians, geographers with additional qualification of a teacher of music and singing. It has also been grounded the establishment of the first musical-pedagogical faculties at educational institutions in different regions of Ukraine (Kyiv, Luhansk, Drohobych, Odesa, Zaporizhzhia). Having based on the analysis of the archival documents it has been revealed the main directions of the formation of teaching staff of specialized departments, organization of the educational process, creation of the art groups, participation of students in research work, teaching practice at secondary schools. It has been proved the importance of concert performance and musical educational work in the pedagogical formation of prospective teachers of music and singing. Their role in raising the level of musical and aesthetic education of children and youth in the 60's of last century has been proved.

Keywords: musical-pedagogical education, musical-pedagogical faculties of pedagogical institutes, educational institutions, training of teachers of music and singing, organization of the educational process.

УДК 681.816.2(075.8)

Щербініна О.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Ніжин)

Фортепіанна підготовка у вищих закладах мистецької освіти: сучасний стан та перспективи модернізації

У статті узагальнено результати аналізу сучасного стану фортепіанної підготовки у вищих закладах мистецької освіти: обґрунтовано актуальність здійсненого дослідження, висвітлено специфіку фортепіанної підготовки майбутніх музикантів-педагогів, доведено соціальну та професійну значимість фортепіанного навчання.

Вивчення реалій сьогодення дозволило авторів визначити такі проблеми, як невідповідність між рівнем теоретичної розробки методичного забезпечення фортепіанного навчання та його реалізацією в практичній діяльності; втрата престижності фортепіанної підготовки; ігнорування проблемних методів навчання у фортепіанній практиці та недостатнє використання комп'ютерних технологій та електронних навчальних засобів.

До найважливіших напрямків модернізації фортепіанної підготовки віднесено формування цілісної системи універсальних знань, досвіду самостійної діяльності та особистої відповідальності майбутніх фахівців; впровадження культурологічних засад, акцентуація національного виховання, використання виховного потенціалу конкурсних змагань та музично-виконавської просвітницької діяльності.

Ключові слова: мистецька освіта, фортепіанна підготовка, модернізація навчального процесу, фортепіанно-виконавська діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... В системі університетської освіти мистецька галузь вирізняється своєрідним плюралізмом, оскільки підготовка мистецькими факультетами фахівців з викладання дисциплін художнього профілю передбачає рівноцінне опанування як спеціальними (виконавськими), так і педагогічними вміннями. Переконавши на рівні теоретичного обґрунтування, модель професійної підготовки вчителя мистецтва (музики, хореографії) на практиці не задовольняє запити сучасного суспільства. Актуальність проблеми підсилюється в контексті фортепіанної підготовки, яка акумулює найважливіші аспекти професійного становлення музиканта-педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.... Сучасні підходи до вирішення досліджуваної проблеми значною мірою ґрунтуються на ідеях фундаторів фортепіанної педагогіки (О. Алексеев, Г.Коган, Г. Нейгауз, Г.Ципін, Б. Яворський). Наслідуючи розуміння фортепіанного навчання як потужного розвивального засобу творчої особистості, сучасні вчені різнобічно вивчають проблеми фортепіанного виконавства та навчання: висвітлюють історичний фортепіанний досвід (Н.Гуральник, Н. Кашкадамова), розробляють методичні системи фортепіанного навчання (Т.Воробкевич, Н. Мозгальова, Ю. Некрасов, І. Мостова), розкривають специфіку музичного мислення (О. Бурська), обґрунтовують дієвість стильового (В.Буцjak, О. Катрич), культурологічного (О.Щолокова), компетентнісного підходів (О. Олексюк, О.Рєброва). Проте стрімкі зміни в соціокультурній сфері та глобальні перетворення в системі вищої освіти зумовлюють необхідність подальших пошуків шляхів та засобів оптимізації фортепіанної підготовки.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає в аналізі поточного стану фортепіанної підготовки та визначенні найважливіших напрямків її модернізації в системі мистецької освіти.

Виклад основного матеріалу... Доведено, що ефективність наукових теорій значною мірою залежить від відображених у них реалій музичної практики. Реалії сучасної фортепіанної підготовки зумовлені інтеграцією вітчизняної освіти в європейський та світовий освітній простір, що визначило нові вимоги до якості вищої освіти, і передовсім до особистості сучасного фахівця, який має володіти широким колом практичних умінь, здатністю до активної, ініціативної професійної діяльності.

Аналіз поточного стану фортепіанної підготовки на мистецьких факультетах вітчизняних університетів виявив актуальну потребу кардинального перегляду теоретичних та методичних основ фортепіанного навчання у вищій школі, які сформувались останнім часом, ревізії усталених підходів до змістовних та організаційних компонентів навчального процесу. Актуальність проблеми фортепіанної підготовки музиканта-педагога посилюється і загостренням протиріччя між значимістю, потужним розвивальним потенціалом фортепіанного навчання і втратою престижу «найінтелектуальнішого» (Г. Нейгауз) музичного інструмента – фортепіано. Недостатня затребуваність «живої» фортепіанної музики в закладах загальної освіти, скорочення навчальних годин в курсах інструментального циклу та застаріла матеріальна (музично-інструментальна) база більшості мистецьких факультетів ускладнюють проблему мотивації до фортепіанного навчання, реально знищуючи інтерес до цієї визначальної в професійній підготовці педагога-музиканта дисципліни.

За підрахунками фахівців, обсяг знань на початку нового тисячоліття збільшився в десятки разів, що зумовлює пріоритет формування досвіду самостійного опанування необхідними знаннями, здатності до самоосвіти, і актуалізує проблему розвитку творчого мислення. Необхідність реалізації такої установки у фортепіанній практиці визначає вагомість проблемних методів навчання у фортепіанній педагогіці. Виступаючи ефективним способом збагачення змісту і форм навчального процесу, проблемні методи навчання зорієнтовані на винайдення способів подолання суперечностей між знанням і незнанням, індивідуальним досвідом особистості і науково-практичними напрацюваннями фортепіанної педагогіки, теоретичними знаннями та вмінням їх практичного застосування. Розв'язанню подібних суперечностей сприятиме упровадження принципів дидактичної інтегративності, зорієнтованих на проблемний підхід до формування цілісної системи загальних та фахових знань, використання багаторівневих моделей структурування змісту музично-виконавської освіти.

Важливим моментом пошуку ефективних технологій в галузі фортепіанної педагогіки є усвідомлення мети фортепіанного навчання, що впливає на зміст та засоби фортепіанної підготовки. Водночас процес навчання гри на фортепіано має загальні закономірності, зумовлені потребою розвитку найважливішого компонента професійної майстерності музиканта – вміння інтерпретувати, матеріально втілювати художній смисл музичних творів. Зберігаючи свій об'єктивний зміст, музичний твір змінюється у часі, надаючи виконавцю можливість підкреслити

риси, що найбільш співзвучні даній епосі, а «художній вплив твору зберігає силу тільки тоді, коли знаходиться артист, здатний перетворити задум автора і пов'язати його з прагненнями свого часу» [5, с. 43].

Більшість дослідників зазначає, що найважливішим аспектом музично-виконавської інтерпретації є проникнення в інтонаційно-образний світ композитора, а процес передачі художньої інформації потребує залучення до співпереживання. Розуміння інтонаційної ідеї, становлення концептуальних уявлень про художній смисл музики та відображення його засобами інтонаційної системи пов'язане із «зануренням в інтонаційну суб'єктивність твору» [2, с.157]. Формування досвіду інтонаційно осягнення музики відбувається шляхом безпосередньо-емпіричного дослідження механізмів музичного мислення на матеріалі конкретних музичних творів. Основою набуття подібного досвіду виступає зміст виконавського репертуару.

Вивчення змістовного наповнення фортепіанної підготовки на сучасному етапі виявило явні суперечності між задекларованими в навчальних програмах принципами та існуючими підходами, що переважають сьогодні у педагогічній практиці, між теоретичними й методичними розробками та реальним наповненням навчального процесу. Необхідність знайомитися з усіма творами видатних композиторів, запобігати розповсюдженню сумнівних у художньому сенсі творів, вивчати фуги Й. С. Баха, прагнути досконалості у виконанні нескладних творів та «любити не одного митця» [6] має сфокусувати увагу педагогів на урізноманітненні змісту навчально-виконавського репертуару, забезпеченні художньої цінності навчальних програм, винайденні сучасних форм і методів навчання.

У цьому плані надзвичайно актуальним є використання виховного потенціалу конкурсних змагань як продуктивної форми сучасної мистецької освіти, спрямованої на забезпечення творчої самореалізації особистості, залучення її до художньо-культурних цінностей та участі у культурному житті. Ставши невід'ємним компонентом навчально-виховного процесу, музичні змагання відкривають широкі можливості для реалізації численних цілей, поставлених перед сучасною мистецькою освітою: розвиток музично-виконавської культури музиканта; популяризація кращих творів українських та зарубіжних композиторів; продовження традицій національної виконавської школи; обмін науково-методичним досвідом з питань викладання мистецьких дисциплін.

Усвідомлення фортепіанного виконавства як ефективного способу формування ціннісних ставлень до мистецьких явищ актуалізує його просвітницько-виховні функції. Охоплюючи тривалий історичний період, інструментально-виконавська практика виробила пріоритетні принципи організації просвітницької діяльності, найважливішими серед яких стали принципи демократизму та професіоналізму. Реалізація зазначених принципів зумовила розмаїття форм і засобів проведення просвітницьких заходів, відбившись у творчій діяльності видатних піаністів минулого та сучасності (Г. Беклемішев, С. Вільконський, Г. Демянчук, Ю. Кот, Д. Оніщенко, В.Пухальський). У системі сучасної фортепіанної підготовки музичне просвітництво належить до сфери навчально-педагогічного досвіду, становлення якого характеризується оволодінням інтегрованими знаннями та уміннями, які акумулюються в процесі виконавської діяльності.

Специфіка фортепіанного навчання потребує цілеспрямованого формування самостійної позиції в оцінюванні результатів музично-виконавської діяльності. Результативність цього процесу значною мірою залежить від індивідуального аспекту навчання, переломлення загальних педагогічних методів крізь призму особистості, «оскільки будь-який виховний вплив заломлюється через індивідні особливості конкретної особистості» [1, с. 143]. Усвідомлення принципу міжособистісної взаємодії як вирішального чинника професійного становлення музиканта-педагога, сприятиме подоланню репродуктивного стилю підготовки музиканта-педагога, переходу до дидактичної моделі, здатної забезпечити пізнавальну активність і професійну компетентність майбутнього фахівця.

Розуміння мистецтва як «гаранта сприйняття світу в його цілісності» (Ю. Боров), музичного мистецтва – як уособлення багатовікового досвіду духовного життя, визначає вагомість художньо-естетичних та культурологічних аспектів музично-виконавської діяльності, необхідність використання у змістовній структурі фортепіанного навчання поліхудожніх та культурологічних компонентів, впровадження принципу художньої інтеграції з метою забезпечення загальнокультурного контексту навчання та культурологічну спрямованість всіх аспектів професійного становлення музиканта-інтерпретатора. Це дає змогу шляхом розвитку всіх художніх та інтелектуальних даних, закладених в людині, всебічно розвивати творчу особистість музиканта-виконавця.

Традиції перших українських освітніх закладів, де заняття музикою «не обмежувались її емоційним переживанням, слуханням і виконанням, а постійно супроводжувалися пошуками технічних прийомів запису звуків, засобів музичного «висловлювання» ... усвідомленням закономірностей формальної структури музики» [4, с. 14] засвідчують високу оцінку ідеї музичної освіченості, «музичної вихованості», розуміння освіченості як підґрунтя для забезпечення

професійного становлення. Розробляючи освітні моделі фортепіанної підготовки для сучасних закладів музичної освіти, вчені зазначають, що особливістю інструментально-виконавської підготовки студентів педагогічних вузів є врахування тісного взаємозв'язку концертно-виконавської і педагогічної діяльності, що передбачає методично грамотне спрямування їх виконавського та загальномузичного розвитку» [3, с. 6]

В умовах інтеграційних культурно-освітніх процесів істотно важливим питанням у фортепіанній підготовці має стати національне виховання виконавця. Необхідність виховання в майбутнього музиканта-педагога відчуття причетності до свого народу, його історії та культури потребує впровадження у виконавську практику надбань української фортепіанної музики, спрямування культурно-просвітницької діяльності на забезпечення потреб національного відродження країни. Звернення до музичних шедеврів національної скарбниці, залучення із сучасного музичного мистецтва того, що найповніше відповідає українській духовності, забезпечить надійні підвалини для формування національної свідомості особистості, виховання любові та поваги до українського музичного мистецтва.

Інформатизація музичної освіти зумовила зміни в усталених формах фортепіанного мистецтва. Практика показує, що сучасному викладачеві вже недостатньо мати професійні компетентності, спрямовані на використання традиційних технологій навчання. Так, в курсах дисциплін інструментального циклу не передбачено годин для теоретичної підготовки студентів та перевірки їх художньої й музично-теоретичної обізнаності. Натомість сучасні інформаційні технології, зорієнтовані на інтенсифікацію навчально-виховного процесу, розширюють арсенал методичних засобів, апелюючи до візуалізації знань, індивідуалізації навчання, моделювання процесів і явищ, збільшення обсягу інформації завдяки використанню мультимедіа, урізноманітненню форм самоконтролю і самопідготовки, поглиблення міжпредметних зв'язків за допомогою інтеграції інформаційної та предметної підготовки студентів. Розмаїття представленого на ринку програмного забезпечення надає широкі можливості для забезпечення теоретичного підґрунтя процесу фортепіанної підготовки.

Висновки... Узагальнення результатів аналізу досліджуваної проблеми надає можливості визначити перспективи розвитку та пріоритетні напрямки модернізації фортепіанної підготовки у вищих закладах мистецької освіти, а саме: забезпечення сучасної якості освіти шляхом збереження її фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості та суспільства; формування цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок, досвіду самостійної діяльності та особистої відповідальності майбутніх фахівців; оптимізація процесу формування загальнокультурної та професійної компетентності майбутнього музиканта-педагога в руслі загальних інтеграційних культурно-освітніх процесів. Набуваючи методологічного значення для фортепіанної педагогіки, дані положення можуть стати підґрунтям для оновлення змісту та методики фортепіанної підготовки.

Список використаних джерел і літератури:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник [Текст] / С. Гончаренко. – К.: Либідь. – 1997. – 376 с.
2. Медушевский В. Интонационная форма музыки: исследование [Текст] / В. Медушевский. – М.: Композитор, 1993. – 262 с.
3. Мозгальова, Н. Г. Теорія та методика інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики: Монографія [Текст] / Н. Г. Мозгальова; за наук. ред. О. П. Щолокової. – ТОВ «Меркьюрі-Поділля»: Вінниця, 2011. – 488 с.
4. Рудницька О. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти [Текст] / О. Рудницька. – К., 1998. – 248 с.
5. Фейнберг С. Пианизм как искусство [Текст] / С. Фейнберг. – Изд. 2-е, доп. – М.: Музыка, 1969. – 598 с.
6. Шуман Р. Жизненные правила для музыкантов [Текст] / Р. Шуман. – Альбом для юношества. – М.: Музыка, 1972. – С. 5–7.

Транслітерований список літератури:

1. Honcharenko S. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk, Kyiv, Lybid, 1997, 376 p.
2. Medushevskij V. Intonacionnaya forma muzyki: issledovanie 1993, 262 p.
3. Mozhalova N. H. Teoriia ta metodyka instrumentalno-vykonavskoi pidhotovky maibutnih uchyteliv muzyky: Monohrafiia. za nauk. red. O. P. Shcholokovoi, TOV «Merkiuri-Podillia», Vinnycia, 2011, 488 p.
4. Rudnycka O. Muzyka i kultura osobystosti: problemy suchasnoi pedehohichnoi osvity, Kyiv, 1998, 248 p.
5. Fejnberg S. Pianizm kak iskusstvo, volume 2, dop, Moskva, Muzyka, 1969, 598 p.

6. Shuman R. Zhiznenny'e pravila dlya muzykantov, Albom dlia iunoshestva, Moskva, Muzyka, 1972, pp. 5-7.

Аннотация

Фортепианная подготовка в художественных высших учебных заведениях: современное состояние и перспективы модернизации

Щербинина О.Н.

В статье обобщены результаты анализа современного состояния фортепианной подготовки в художественных высших учебных заведениях: обоснована актуальность проведенного исследования, освещена специфика фортепианной подготовки будущих музыкантов-педагогов, доказано социальное и профессиональное значение фортепианного обучения.

Изучение сегодняшних реалий позволило автору определить такие проблемы современной фортепианной подготовки, как несоответствие между уровнем теоретической разработки методического обеспечения фортепианного обучения и его реализацией в практической деятельности; утрата престижности фортепианной подготовки; игнорирование проблемных методов обучения в фортепианной практике и недостаточное использование компьютерных технологий и электронных учебных средств.

К наиболее важным направлениям модернизации фортепианной подготовки отнесено формирование целостной системы универсальных знаний, опыта самостоятельной деятельности и личной ответственности будущих специалистов; внедрение культурологических принципов, акцентуация национального воспитания, использование потенциала конкурсных соревнований и музыкально-исполнительской просветительской деятельности.

Ключевые слова: художественное образование, фортепианная подготовка, модернизация учебного процесса, фортепианно-исполнительская деятельность.

Summary

**Piano Training in Art Higher Education Institutions:
Modern Situation and Perspectives of Modernization**

Shcherbinina O. M.

The article summarizes the results of the analysis of the current state of piano training in art higher education institutions: the relevance of the study is grounded, the specificity of piano training of the future musicians-pedagogues is cleared out, social and professional importance of piano training is proved.

The study of current realities allowed the author to identify such problems of the modern piano training, as the discrepancy between the level of theoretical development of methodological support of piano learning and its implementation in practice; the loss of prestige of piano training; ignoring the problem methods of teaching in piano practice and insufficient use of computer technology and electronic teaching tools.

The most important directions of modernization of piano training are the formation of an integrated system of universal knowledge, experience, individual activity and personal responsibility of the future specialists; implementation of cultural principles, accentuation of national education, use of educational potential of the competition and music performing educational activity.

Key Words: art education, piano training, modernization of the educational process, piano-performing activity.